

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

bakalářské kombinované studium
2010 - 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Kalabišková

Využití volnočasových aktivit v dětském přírodovědném
zájmovém kroužku k prevenci sociálně patologických jevů

Praha 2012

Vedoucí bakalářské práce:

MUDr. Pavla Hellerová

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor, Combined Studies
2010 - 2012

BACHELOR THESIS

Lucie Kalabišková

Využití volnočasových aktivit v dětském přírodovědném
zájmovém kroužku k prevenci sociálně patologických jevů

Prague 2012

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

MUDr. Pavla Hellerová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval(a) samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal(a), v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 15.03.2012

Lucie Kalabišková .....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat MUDr. Pavle Hellerové, za její ochotu a trpělivost při zpracování této bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala všem dětem, které navštěvují kroužek a podílely se na mém průzkumu ohledně vlivu činnosti kroužku na jejich chování.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá vysvětlením jednotlivých sociálně patologických jevů, včetně jejich možnosti nápravy. Snaží se shrnout základní důležité problémy současné mládeže a dětí. V praktické části je vysvětlena činnost dětského přírodovědného zájmového kroužku, který se zabývá především volnočasovými aktivitami dětí a mládeže a snaží se prokázat pozitivní vliv činnosti na jejich chování.

Klíčové pojmy

Vliv rodiny, tabák, alkoholová závislost, šikanování, záškoláctví, zkušenost s drogami, zločin a právní systém, prostituce, vliv volnočasových aktivit na děti a mládež, prokazatelné změny v chování u dětí a mládeže při jejich soustavné spolupráci se zájmovým kroužkem.

Annotation

This thesis deals with the explanation of the various socio-pathological phenomena, including their potential remedies. It tries to summarize the important basic issues contemporary youth and children. In the practical part, the children's activity interest ring of science, which deals mainly with leisure activities for children and young people and seeks to demonstrate the positive impact of their activities behaviors.

Key words

The influence of family, tobacco, alcohol abuse, bullying, truancy, experience with drugs, crime and the legal system of prostitution, the impact of leisure activities for children and youth, demonstrable changes in behavior in children and youth in their systematic collaboration with stakeholders ring.

OBSAH

ÚVOD.....	9
-----------	---

TEORETICKÁ ČÁST

1. Tabák	10
1. 1. Seznámení s cigaretou.....	10
1. 2. Charakteristika "závislého"	12
1. 3. Každý způsob, který vás zbaví cigaret je dobrý.....	13
2. Alkohol.....	15
2. 1. Děti a alkohol	15
2. 2. Základní znaky alkoholismu - aneb hranice, kdy se krotit v pití	16
2. 3. Opatření k zamezení vzniku alkoholové závislosti u nezletilých.....	18
3. Šikana	20
3. 1. Charakteristika šikany	20
3. 2. Projevy šikanování	21
3. 3. Přímé a nepřímé znaky šikanování.....	22
3. 3. 1. Oběť šikanování.....	24
3. 4. Stádia šikany.....	25
3. 4. 1. Dlouhotrvající šikanování.....	26
3. 5. Prevence šikanování.....	29
4. Záškoláctví.....	30
4. 1. Vysvětlení pojmu.....	30
4. 2. Kategorie záškoláctví.....	30
4. 3. Kdo pomůže?.....	33
5. Drogy.....	34
5. 1. Příčiny užívání drog.....	34
5. 2. Kdy je užívání drog problémem?.....	35
5. 3. Obecné zásady a jednání se závislým jedincem.....	36
5. 4. Léčebné programy.....	37
6. Zločin a právní systém.....	37
7. Prostituce.....	39
7. 1. Vysvětlení pojmu.....	39
7. 2. Ženská prostituce.....	40
7. 3. Mužská prostituce.....	41
7. 4. Homosexuální prostituce.....	41
7. 5. Dětská prostituce.....	42

PRAKTICKÁ ČÁST

8. Založení kroužku.....	43
9. Jaké činnosti se věnujeme?.....	44
9.1. Přehled aktivit na kroužku.....	44
10. Výzkum - zkoumaný vzorek.....	46
10. 1. Dotazník - rozbor jednotlivých otázek.....	46
11. Shrnutí výsledků dotazníku.....	50
ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÉ ČESKÉ LITERATURY A PRAMENŮ	52
SEZNAM POUŽITÉ ZAHRANIČNÍ LITERATURY A PRAMENŮ	52
SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ.....	52
SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ.....	53

ÚVOD

Rodina je tradičním společenstvím osob, které lze najít v nějaké podobě v každé známé kultuře. V jejím rámci se utvářejí základní charakteristiky našeho duševního života. Rodina přitom slouží jako zprostředkující skupina mezi jedincem a společností.

Obecně vzato spočívá primární funkce rodiny v tom, že již od narození ovlivňuje vývoj jedince, vytváří citové vazby, které mají dlouhodobý vliv a zapisují se trvale do duševního života dítěte. Jedinec si sebou do života odnáší základní pojetí citů a modely chování jako své vlastní dispozice či sklony. Zprostředkující funkce rodiny spočívá také v tom, že v jejím společenství získává jedinec základní stupnici hodnot, jejichž prostřednictvím se připravuje na společenský život.

Socializační funkce rodiny jsou velice široké. Rodina jednak zajišťuje uspokojování biologických potřeb dítěte, zajišťuje podmínky pro jeho zrání a růst, ale připravuje jej také na přijetí rolí a vzorů jednání. Z tohoto základu se rozvíjí vědomě řízená výchova – utváření návyků, sebekontrola, učení, přijetí disciplinovaných forem jednání, očekávání odměn či trestů apod. Tím se právě v rodině kladou základy výchovy mimo rodinu.¹

---

¹ R. Jedlička a kol. – Děti a mládež v obtížných životních situacích, nakl. Themis 2004, s. 38, ISBN 80-7312-038-0

TEORETICKÁ ČÁST

1. Tabák

1.1. Seznámení s cigaretou

Víte, co znamená věta, že kouření škodí zdraví? Bohužel na krabičkách se o tom nic nedočtete. Ani informace o množství nikotinu a dehtů není nijak zajímavá. V nejbližší době asi bude tento druh informace zrušený, jak to už udělali například v Kanadě. Je totiž zcela matoucí a o skutečně vstřebaném množství těchto látek vůbec nic neříká. Údaje pocházejí z výsledků naměřených ve stroji, který daným způsobem vykouří dané množství cigaret. Pak se množství uvedených látek v kouři "vdechnutém" přístrojem sečte a převede na jednu cigaretu. Jenže žádný člověk nekouří tak jako automat, žádní dva lidé nekouří stejně, ba dokonce ani jeden kuřák si nedá dvě cigarety po sobě úplně stejně. Nezáleží totiž ani tak na tom, CO kouříte, ale JAK to kouříte: kolikrát potáhnete, jak dlouho potahujete, jak hluboko kouř vdechnete, jak dlouho jej v plicích podržíte, jakým způsobem držíte cigaretu mezi prsty (vaše prsty nejspíš ucpou drobné otvory ve filtru, jimiž se nasával do kouře vzduch, který snižoval koncentraci kouře v přístroji)... Podle toho všeho se množství vstřebaných látek podstatně liší. Zatím nemáme metodu, která by to uměla přesně změřit, ale třeba jen nikotinu se z jedné cigarety vstřebá mezi 1 a 3 miligramy, i když na krabičce je většinou údaj mezi 0,1 a 1 mg. Copak ale nikotin, ten tělu nijak podstatně neškodí - vadí nám na něm především to, že je silně návykovou drogou, která kuřáka u kouření drží. To, co kuřáky poškozují, jsou zcela jiné látky. Například volné radikály. Jedním potáhnutím z cigarety člověk přijme miliardu volných radikálů. Volné radikály jsou podstatnou příčinou poškození cév tabákovým kouřem. Právě infarkty a mrtvice jsou častější příčinou smrti vinou kouření než rakovina plic. Cévy jsou u mužů důležité také pro erekci - kolem 20 % poruch erekce je zaviněno kouřením.

Také nejčastější příčina nevratné slepoty, ucpaní cév na sítnici, má podstatnou příčinu v kouření. Mluvíme často o nákladech na onkologickou léčbu: celých 25 %

nádorových onemocnění způsobuje kouření, jsou tedy v podstatě zbytečná. A nejsou to jen nádory dýchacího traktu - je to třeba leukemie, nádory močového měchýře, střeva, slinivky.

Kouření také způsobuje kataraktu (šedý zákal), osteoporózu (řídnutí kostí), snižuje elastickou vrstvu chrupavek (více bolí klouby a záda, klouby rychleji degenerují), snižuje imunitu (odolnost), zvyšuje kazivost zubů a zápach z úst. Podobně působí i pasivní kouření, i když v menší míře. Jak vzniká závislost na cigaretách?

Velmi snadno a rychle, tedy aspoň u většiny lidí. Také platí, že čím mladší člověk po cigaretě sáhne, tím větší je pravděpodobnost rychlé a silné závislosti. To, jak rychle spadne kuřák do nutnosti kouřit, záleží více než z poloviny na tom, co zdědil. Jde hlavně o typ receptoru, tedy místa, kam se nikotin v mozku váže. Dodnes je popsáno 17 verzí těchto receptorů a víme už, že s některým je snazší přestat než s jiným. Možná jste slyšeli: "Franta kouřil balíček denně a prostě s tím seknul, a ty s tím naděláš! Jsi neschopný přestat!" On ale Franta mohl mít zkrátka jiné receptory! Takže ti, kdo nejsou schopni přestat, ačkoli by si to přáli, dnes mají prokazatelnou omluvenku. Nejsou neschopní, jsou závislí, a tedy nemocní. Závislost na tabáku je totiž nemoc, stejně jako třeba cukrovka. Zlobíme se snad na někoho, že onemocněl cukrovkou? Přitom většina kuřáků kouří nedobrovolně, sedm z deseti by s tím radši přestalo. Jenže nemohou právě kvůli silné závislosti, do které spadli, v naprosté většině ještě jako děti - kuřákovi první cigarety v Praze je dnes průměrně pod 10 let. A to není věk, kdy má dost vědomostí a schopností pochopit, co kouření znamená. Však také výrobci cigaret dobře vědí, že jejich zákazníci musejí být na cigaretách závislí dřív, než dostanou rozum. V dospělosti se pro kouření rozhoduje už jen málokdo. Takže nevyčítejme nikomu kouření, vyčítejme naší společnosti, že dovolí bez podstatných omezení obchodovat se zbožím, které - když je používáno podle návodu, tedy ke kouření - zabije polovinu svých konzumentů, a to v průměru o 15 let dřív, než kdyby nekouřili. Nic podobného na trhu nemáme.

1.2. Charakteristika „závislého“

U cigaret je dvojí - psychosociální (= kouření v určitých situacích, mezi přáteli, v zaměstnání) a drogová (= na nikotinu). Nikotin přes noc do rána z těla zmizí, tedy na nikotinu je určitě závislý ten, kdo si potřebuje zapálit do hodiny po probuzení, kdo kouří denně, většinou 10 nebo víc cigaret. Jenže už tak jasně nevíme, kdo na nikotinu závislý není, ono se to totiž velmi prolíná. Závislost je vždycky komplexní.

Závislý také už po několika hodinách bez cigaret pociťuje abstinenci příznaky: nervozitu, podrážděnost, úzkost, zvýšenou chuť k jídlu, špatnou náladu až depresi, neschopnost odpočívat, nesoustředěnost, poruchy spánku. Určitou výhodou je, že abstinenci příznaky mohou zmírnit nebo jim zcela zabránit léky. Ty jsou významnou pomocí. Pro všechny léky ale platí, že nejsou PROTI KOUŘENÍ, nýbrž proti abstinenci příznakům. Taková pilulka, která by vás praštila přes ruku, když budete sahat po cigaretě, není a nebude. Tedy vězte, že podstatné je vaše rozhodnutí přestat - i když samo k úspěchu většinou nestačí.

Typy kuřáků:

1. Příležitostný kuřák: Na základě kuřáckých zvyklostí, které stimulují, kouří občas, aniž má potřebu. Někteří, když se potřeba objeví, ji někdy uspokojí, jindy ne.

2. Návykový kuřák: Kouří ze zvyku ve vleku kuřáckých zvyklostí a napodobení, ale psychodynamické procesy nejsou tak fixovány, aby se mohla vyvinout psychická závislost. Kouření mohou ukončit bez větší námahy.

3. Kuřák s psychickou závislostí: Sem patří kuřák z požitku, u něhož stojí v popředí vůně, chuť a kuřácký ceremoniál, Sem ovšem patří také ti, kteří jsou motivováni prožívaným uvolněním, uklidněním, odstraněním dysforie a pocitu prázdnoty.

4. Kuřák s psychickou a fyzickou závislostí: Do popředí vystupují farmakodynamické účinky nikotinu, které kuřák vyhledává pro emočně-vegetativní prožitky. Pravděpodobně je již pozměněna vegetativní reaktivita. Na tělesnou závislost

upozorňuje bušení srdce, návaly pocení, třes a neklid po vysazení kouření. Hlavní příčinou je pokles krevního tlaku a krevního cukru.

Pokud jde o nikotin, je ze všeho nejvíce nebezpečné stahování průsvitu cév a dále působení karcinogenních látek, obsažených v kouři. Stejně jako odstranění požívání alkoholu, je také odstranění kouření prokazatelně efektivním preventivním opatřením. A právě i kouření i požívání alkoholu bývají pro mládež symbolem dospělosti, stejně jako preference jiných tvrdých drog často symbolizuje příslušnost k okruhu stejně smýšlejících. Zajímavé je, že nekuřáci alkoholici považují vazbu na alkohol za něco zcela jiného než vazbu na tabák. Kuřáci alkoholici při abstinenci zvýší kouření, příjem pokrmů, zvýší činnost. Nekuřáci alkoholici po vysazení alkoholu často přecházejí na hypnotika, sedativa, budivé aminy, halucinogeny.

1.3. Každý způsob, který vás zbaví cigaret, je dobrý

Jsou více či méně účinné způsoby, někdy jde ale také o zcela neúčinné tahání peněz z kapes. Jak se hodnotí úspěšnost? Je to nejméně 6, raději 12 měsíců bez jediné cigarety (doutníku, dýmky). Navíc musíte do výsledku započítat všechny, kdo danou léčbu nastoupili, a jako vyléčené jen ty, které jste na konci (tedy po roce či po půl roce) mohli zkontrolovat, že opravdu nekouří. Metoda by se rovněž měla srovnávat s placebem, tedy neúčinnou látkou: skupina stejných kuřáků je léčena zkoumanou metodou a stejná skupina placebem (neúčinnou látkou). I placebo má určitý efekt (kuřáky nevyjímaje), ten ale spočívá v psychice a sugesci, nikoli ve vlastním účinku lék.

Hypnóza, akupunktura, léčitelství: Nenajdete žádnou odbornou publikaci, která by prokázala vyšší účinnost, než má placebo. Magnety už jsou úplný nesmysl. Obchodníci s magnety nebo lasery (mívají obvykle jen živnostenský list na poskytování služeb, nejsou ani mezi zdravotníky) se hodnocením léčby svých pacientů nezabývají. Proč také - stačí vybrat peníze. Vzhledem k tomu, že 70 % kuřáků by radši přestalo a kolem 40 % kuřáků to každý rok zkusí, je u nás kolem 1 milionu potenciálních zákazníků. To by v tom byl čert, aby se někdo nenachytil.

Samotná vůle: Vůle je důležitá, ale sama většinou nestačí. Takto přestane jenom kolem 3 % kuřáků.

Pomoc lékaře: Zejména silně závislí kuřáci nebo ti, kdo už neúspěšně zkoušeli přestat, by se měli poradit s lékařem. Jejich šance se tak významně zvýší - jeho krátká rada může znamenat až 10 % úspěch, v kombinaci s léky ještě víc. Lékař s vámi může probrat vaše nejčastější typicky kuřácké situace a pomoci vám k tomu, abyste si sami PŘEDEM připravili náhradní řešení. Pak cigaretě snadněji odoláte. Nejspíš vám také doporučí léky. Je to nikotin nebo dva léky vázané na recept. Existuje u nás také již téměř 30 specializovaných Center pro závislé na tabáku.

Nikotin můžete koupit v lékárně bez receptu v 5 formách: jako náplast, žvýkačku, mikrotabletu, pastilku nebo inhalátor. Princip spočívá v dodání drogy (nikotinu) do těla jinak než z cigarety a hlavně bez oněch 4 tisíc látek, které s nikotinem kuřák v tabákovém kouři vdechuje. Navíc nikotin z léků se vždy vstřebává (dostane do mozku) pomaleji než z cigarety. Právě rychlost účinku po dávce je klíčová pro vysokou návykovost nikotinu z cigaret. Inhalace je nejrychlejší varianta. Proto se s nikotinem z léků přestává snadněji než s cigaretami. Navíc si odvykání rozdělíte na dvě části: po dobu užívání léků se naučíte prožívat den (své typicky kuřácké situace) bez cigaret. Díky lékům nebudete mít abstinenční příznaky.

Když se bez cigaret naučíte žít, nikotinu se zbavíte snáze. Nikotin zhruba zdvojnásobí úspěšnost: v kombinaci s intenzivní intervencí lékaře až na nějakých 20 %.

Bupropion je původně antidepressivum, které rovněž snižuje potřebu kouřit. Musí vám jej však předepsat lékař, pokud je pro vás vhodný. Působí v mozku podobně jako cigareta. Také zhruba zdvojnásobuje vaši šanci na úspěch.

Vareniklin je lék vyvinutý k léčbě závislosti na tabáku a navazuje se přesně na ta místa, na která se dříve navazoval nikotin z tabákového kouře. Kuřák tak nepotřebuje kouřit (vliv v mozku je velmi podobný situaci s cigaretou), a když si zapálí, nechutná mu to, slastný pocit odměny je pryč (nikotin se nemohl navázat tam, kam dříve, protože vazebná místa jsou obsazena vareniklinem). Úspěšnost zhruba ztrojnásobuje, a pokud

jej vydržíte užívat půl roku, je v kombinaci s intenzivní podporou lékaře úspěšnost i přes 40 %. Délka léčby by měla ve všech případech být co nejdelší, nejméně však 3 měsíce. Léky si sice v lékárně musíte zaplatit, ale většina našich zdravotních pojišťoven na ně přispěje částkou 1000-2000 Kč (aktuální informace si vyhledejte u své pojišťovny). Každý den je stejně dobrý k zahození cigarety

Pokud se vám nepovedlo přestat prvního ledna, můžete to zkusit kdykoli jindy. Každý den se k tomu hodí úplně stejně. Rozhodněte se a udělejte to co nejdřív. Každá cigareta vás totiž poškozuje, naopak každá, kterou nevykouříte, je dobrá.²

2. Alkohol

2. 1. Děti a alkohol

Alkohol, obdobně jako ostatní drogy, je pro děti a mladistvé nebezpečnější než pro dospělé. I při občasném požití se zvyšuje nebezpečí onemocnění jater (játra nejsou schopna odbourávat alkohol v takové míře jako u dospělých) a nervového systému. Čím mladší jedinci pijí alkohol, tím větší je riziko pozdějšího přechodu na jiné tvrdé drogy. Současně platí, že čím dříve mladý člověk začne pít často alkohol, tím je vyšší rychlost nástupu případné závislosti. Riziko ohrožení alkoholismem se dále také zvyšuje u těch mladých mužů, jejichž otec je závislý na alkoholu. Společnost dětí a mladistvé před alkoholem chrání zákonem. Věková hranice pro podávání alkoholických nápojů je v Čechách 18 let, ale např. v USA a Japonsku 21 let. Bezpečná denní dávka pro zdravého dospělého člověka na den je 1/2 l piva nebo 2 dl vína nebo 1/2 dl destilátu.

---

² *Moje zdraví, imm.newtonit.cz, MUDr. Eva Králková, CSc.*

2. 2. Základní znaky alkoholismu – aneb hranice, kdy se začít krotit v pití

Alkohol, obdobně jako ostatní drogy, je pro děti a mladistvé nebezpečnější než pro dospělé. I při občasném požití se zvyšuje nebezpečí onemocnění jater (játra nejsou schopna odbourávat alkohol v takové míře jako u dospělých) a nervového systému. Čím mladší jedinci pijí alkohol, tím větší je riziko pozdějšího přechodu na jiné tvrdé drogy. Současně platí, že čím dříve mladý člověk začne pít často alkohol, tím je vyšší rychlost nástupu případné závislosti. Riziko ohrožení alkoholismem se dále také zvyšuje u těch mladých mužů, jejichž otec je závislý na alkoholu (viz Genetika a alkoholismus). Společnost dětí a mladistvé před alkoholem chrání zákonem. Věková hranice pro podávání alkoholických nápojů je v Čechách 18 let, ale např. v USA a Japonsku 21 let. Bezpečná denní dávka pro zdravého dospělého člověka na den je 1/2 l piva nebo 2 dl vína nebo 1/2 dl destilátu. Byť se termín „chlastání“ zdá být vulgární, tak je pouze horším stupněm pití. Za ochlastu lze označit jak člověka, který stojí na okraji společnosti a je absolutně nedotčen morálkou, tak i vysoce postavenou a veřejností oblíbenou osobnost, do níž byste nikdy neřekli, že by se mohla věnovat tak přízemní zábavě. (graf 2)

Kde je ale ta hranice? Jak poznáme, jestli je to ještě pití, nebo již chlastání? Odborníci tvrdí, že existuje čtyřicet základních znaků, kdy pití již přesahuje míru únosnosti a stává se problémem, který by se měl řešit.

1. okna - výpadky paměti na dobu v opilosti s postupnou narůstající frekvencí
2. tajné pití - různě poschovávané lahve
3. trvalé myšlenky na alkohol
4. nekontrolovatelné pití
5. pocity viny
6. vyhýbání se narážkám na alkohol

7. neschopnost přerušit nebo se zdržet pití
8. vysvětlování důvodů, proč se napít
9. změny způsobu pití - z veřejnosti do soukromí, aby o tom nikdo nevěděl
10. ztráta dosavadních přátel
11. veškeré dění se točí kolem alkoholu
12. ztráta zájmu o okolní svět
13. nápadná sebelítost
14. vytváření tajných zásob alkoholu např. v práci
15. zanedbávání přiměřené výživy
16. pokles sexuálního apetitu
17. pravidelné ranní doušky
18. výskyt prodlouženého pití - časté tahy
19. snížení rozumových schopností
20. nedefinovatelné úzkosti
21. narůstání sociálních obtíží
22. agresivní chování
23. pocit zkroušenosti
24. období abstinence vynucené tlakem okolí
25. změna zaměstnání
26. úvahy nebo realizace úniku z dosavadního prostředí
27. změny v rodinném prostředí - odcizení

28. bezdůvodné námitky proti členům rodiny
29. hospitalizace kvůli poruchám tělesného zdraví
30. alkoholická žárlivost
31. etická deteriorace
32. postižení mentálních schopností
33. alkoholické psychózy
34. styky s morálně deprimovanými osobami
35. u nižších společenských vrstev pití technického alkoholu (Okena)
36. snížení tolerance
37. třesy
38. pití nutkavého rázu
39. zhroucení racionalizačních systémů - debakl
40. lhaní, kriminální činnost, krádeže ³

2. 3. Opatření k zamezení vzniku alkoholové závislosti u nezletilých

Závažným momentem, který umožňuje opakovaný abúzus alkoholu, je jeho snadná dosažitelnost. V různých státech je postoj k této otázce odlišný. Ty státy, které zkoušely prohibici nebo zvláštní přídělový systém na výdej alkoholu, od těchto opatření ustoupily, neboť stačilo 10% nesouhlasujícího obyvatelstva, aby uskutečněná opatření neměla žádoucí výsledek. Státy se dále brání černému pálení destilátů po domácku.

---

³ Metro, Alkoholik.cz, Markéta Šretrová

Snadnost získávání většího množství alkoholu je bržděna i zvyšováním cen alkoholických nápojů, zákonná omezení podávání některých druhů alkoholických nápojů za určitých okolností, při kterých by podnapilost mohla narušit hladký běh vykonávané činnosti nebo soužití občanů (řízení vozidel, volby, taneční zábavy pro mládež), získávají větší souhlas obyvatelstva. Státy moudře spravované hodnotí průběžně spotřebu čistého alkoholu na hlavu obyvatele ročně, regulují výrobu jednotlivých druhů alkoholických nápojů, snaží se dosáhnout přesunu konzumace k těm nápojům, které obsahují méně alkoholu a podporují výrobu nealkoholických nápojů.

Přesto, že i u nás se provádějí všechna tato opatření, je jisté, že stále můžeme považovat alkoholické nápoje za snadno dosažitelné.

Dalším momentem, který přispívá k požívání alkoholu, je propagace alkoholu. I když je u nás ve srovnání s jinými státy situace příznivá, přece se stále setkáváme se chtěnou a někdy i nechtěnou propagací alkoholických nápojů. Zdánlivý finanční zisk výroby se kříží s hledisky zdravotními a důsledky společensky závažných jevů, podmíněných alkoholem. Inzerce, film, rozhlas, televize, internet, i literatura předvádějí obvykle stále pít alkoholu jako záležitost zcela samozřejmou, kterou si každý může dovolit a která přináší dokonce něco kladného. Po této stránce bylo u nás vykonáno již nesporně mnoho osvětové práce, takže můžeme říci, že chtěná propagace alkoholu ustupuje do pozadí. Ještě koncem roku 1962 jsme se však setkali s články, oslavujícími příznivé působení vína na zdraví, ačkoli vědecká rada ministerstva zdravotnictví vyhlásila, že alkoholické nápoje léčivý vliv nemají a nesmějí být jako lék ani doporučovány, ani předepisovány.

Mimo obchodní propagaci alkoholu existuje ještě účinnější forma, všudypřítomná. Tou je chvála pití samotnými pijáky a jejich již zmíněná snaha, získávat pro své přesvědčení co nejvíce osob. Tím míníme hlavně již popsany vliv pijáckých skupin. V prostředí, ve kterém je alkohol snadno dosažitelný, ve kterém je ne dost průbojná protialkoholní propaganda, kde působí ještě propagace alkoholu a hlavně, kde je možnost od dětství sledovat pijácké zvyky dospělých, není možné, aby se vytvořil obecně odmítavý postoj k alkoholu.

Na poměr nezletilých k alkoholu tedy má podstatný vliv snadná dostupnost alkoholu i neodmítavý postoj veřejnosti k jeho požívání.

Sdružování mladistvých do skupin je běžné. Tito nezletilí často přehánějí normální protestní postoje pubescentů, snaží se demonstrovat všestrannou odlišnost své věkové skupiny od ostatního obyvatelstva, chtějí být uznáni jako skutečně zvláštní skupina. Právě proto inklinují i v požívání alkoholu k extrémům, které nesouhlasí s běžnými normami spořádané společnosti, která je obklopuje. Zvláště výrazně se tak projevují nezletilí s nevyváženým vývojem osobnosti, k němuž dochází z různých nepříznivých příčin, například jako důsledek lehkého mozkového poškození při porodu. Úlohu dnes hrají i fyziologické faktory, jako je obecné urychlení somatického vývoje. Zjišťuje se větší výška, urychlení sexuálního zrání o jeden až dva roky, spojené s časnějším zahájením sexuální aktivity, přičemž celková psychická vyzrállost nemusí dosahovat úrovně podle věku.

Cestou k vyjádření patoplastických vlivů, kterými působí organizované, ale nekontrolované party, je zamezení vstupu nezletilého do takové skupiny nebo dosažení toho, aby ji opustil, když pozná nevhodnou náplň jejího programu. K tomu však může dojít jen tehdy, má-li již nezletilý vštípeny základní etické normy. Ty se mohou stát jeho přesvědčením, součástí jeho světového názoru jedině na základě dobré rodinné péče, trpělivého a tvořivého pedagogického ovlivňování učiteli ve škole i v družinách atd.⁴

3. Šikana

3. 1. Charakteristika šikany

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrášovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití

---

⁴ Mečíř Jan - Zneužívání alkoholu a nealkoholových drog u mládeže, nakl. Avicenum 1989, s. 82–84

násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.

Pocit bezpečí každého jedince je neodmyslitelnou podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu školy. Všechny školy a školská zařízení mají proto povinnost předcházet všem náznakům agresivity a všem způsobům šikanování mezi žáky a svěřenci. Šikanování nesmí být pracovníky školy v jakékoli formě akceptováno. Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Probíhá nejčastěji mezi žáky ve stejné třídě či výchovné skupině a odehrává se v době přestávek, cestou do školy a ze školy nebo v době osobního volna.

3. 2. Projevy šikanování

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu s následky především na psychickém zdraví. Jejich znaky je možno rozdělit podle různých hledisek přibližně do následujících skupin:

1. Fyzické aktivní přímé (útočníci oběť kopou, fackují či jinak fyzicky napadají)
2. Fyzické aktivní nepřímé
(ničení věcí oběti, agresor pošle někoho, aby oběť zbil)
3. Fyzické pasivní přímé (agresor fyzicky brání oběti dosahovat svých cílů
např. ji nepustí sednout do lavice)
4. Fyzické pasivní nepřímé (agresor odmítá splnit požadavky oběti –

odmítne požádání oběti odejít na záchod)

5. Verbální aktivní přímé (nadávání, urážení, zesměšňování)
6. Verbální aktivní nepřímé (rozšiřování pomluv, symbolická agrese - vyjádřená
v kresbách, básních apod.)
7. Verbální pasivní přímé (neodpovídání na pozdrav, otázky apod.)
8. Verbální pasivní nepřímé (spolužáci se oběti nezastanou, když je obviněna z něčeho, co udělal agresor)

Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech nabýt i rysy organizovaného zločinu. Příklady znaků šikanování, které neustále přibývají, jsou uvedeny.

3. 3. Přímé a nepřímé znaky šikanování

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.

- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit

(Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízrakovací konflikty nejsou vzácností!)

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.

- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

3. 3. 1. Oběť šikanování

Obětí šikany se může stát v podstatě kdokoli. Přesto bylo zjištěno, že existují určité osobní charakteristiky, které zvyšují riziko, že se stanou obětí šikanování. Tyto charakteristiky zahrnují odlišnosti od skupinové normy nebo nějaký tělesný nebo psychický „handicap“. Poměrně často se vyskytuje malá fyzická síla, obezita, neobratnost, nějaká neobvyklost vzhledu apod. Z psychických znevýhodnění je uváděny např. specifické poruchy učení, opožděný duševní vývoj, porucha pozornosti s hyperaktivitou apod. Oběti šikanované pro svou odlišnost od skupinové normy se mohou odlišovat v nejrůznějších oblastech, od způsobu oblékání až po rasovou odlišnost.

Šikanování zanechává na oběti často vážné následky. Nese s sebou psychickou deprivaci, narušuje osobnostní vývoj oběti, její sociální a osobnostní adaptaci, může vyústit v neurózu nebo různé psychosomatické poruchy. Systematická, dlouhodobá, brutální šikana často vede ke zhroucení oběti, propuknutí panické hrůzy, poruchám spánku a v některých případech také k sebezničujícím tendencím oběti.

Oběti jsou často šikanováním tak zdrceny, že raději ani nikomu neřeknou, co se jim děje. Proto je třeba dětem dodat odvahy. Šikanování se, stejně tak jako jiným formám zneužívání dětí, daří v atmosféře tajemství. Existují však určité znaky, které vám mohou napovědět, že cosi s dítětem není v pořádku.

Máte-li podezření, že se vaše dítě stalo obětí šikanování, pokuste se napřed zjistit, zda je takové podezření opodstatněné. Někdy se vyplácí přistoupit hned k věci a dítěte se otevřeně zeptat, zda je někdo nešikanuje. I když dítě odpoví záporně, nepřestávejte sledovat příznaky. Řekněte dítěti, že máte o ně starost, a ubezpečte je, že je chcete podpořit a pomoci mu, ať už se trápí jakýmkoli problémem. Případné náznaky sebevražedného chování neberte na lehkou váhu a v případě jejich výskytu vyhledejte odbornou pomoc.

3. 4. Stádia šikany

M.Kolář označuje pět stádií šikany, které zachycují postupný proces narušení vztahů ve skupině. Tento proces je opakem budování bezpečného prostředí a příznivého sociálního klimatu třídy a směřuje k úplnému přijetí postojů, norem a hodnot šikanování žáky.

První stádium: Zrod ostrakismu představuje mírné, převážně psychické formy násilí. Obvykle se nějaký člen třídy necítí dobře, je neoblíbený a není uznávaný. Ostatními je více či méně odmítán, spolužáci se s ním nebaví, pomlouvají ho, intrikují proti němu, dělají na jeho účet drobné legrácky apod. Takováto situace je zárodečnou podobou šikanování, která obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stádium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace znamená upevňování soudržnosti skupiny na účet obětního beránka, přitvrzování „zábavy“ na úkor nejzranitelnějšího spolužáka a opakování agresivního chování jako potvrzení si vlastní moci. V této fázi pokusy o šikanování nemusí uspět, pokud ve skupině existuje soudržnost, kamarádské vztahy, převažují zásadně negativní postoje k násilí a celkově pozitivní morální hodnoty.

Třetí stádium: Klíčový moment - vytvoření jádra znamená nezabránění přitvrzujícím manipulacím a počáteční fyzické agresi jednotlivců. Často se tak utvoří skupinka agresorů, úderné jádro, které začne spolupracovat a systematicky šikanovat nejhodnější oběti. Tato fáze je stále ještě považována za počáteční, nezabránění šíření vlivu skupiny agresorů však přeroste k pokročilé šikaně.

Čtvrté stádium: Většina přijímá normy agresorů, takže se šikanování stane nepsaným zákonem a málokdo se dokáže postavit tlaku ke konformitě. Platí, že i mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě a účastní se šikanování.

Páté stádium: Totalita neboli dokonalá šikana představuje rozdělení žáků na dvě skupiny (otrokáře a otroky). Otrokáři využívají materiální hodnoty otroků (peníze, osobní věci), jejich tělo, city, rozumové schopnosti apod. Ve skupině zcela vítězí zlo. Brutální násilí začíná být považováno za normální. Nejvyšší stupeň dokonalosti šikanování nastává v případě, že agresor je sociometrickou hvězdou třídy, je jejím

předsedou, má výborný prospěch, ochotně pomáhá učitelům, takže je plně podporován třídním učitelem i ostatními pedagogy.

3. 4. 1. Dlouhotrvající šikanování

Proč se z některých dětí stávají chroničtí trýznitelé? Někdy se jedná o rozmazlence, od základu zkažené z domova, kteří jsou egocentricky přesvědčení, že musejí od svého okolí získat vše, co si zámají, a že nikdo jiný kromě nich samotných nemá prakticky žádná práva. Jiné děti nesou následky nedobré výchovy. U nich se často projevují tyto příznaky a příčiny:

- pocity nejistoty,
- pocity nedostatečnosti
- sami mohou být obětními beránky nebo terčem šikanování ve vlastních rodinách
- jsou obětmi fyzického ubližování, emocionálního vykořisťování nebo sexuálního zneužívání
- nemají dovoleno projevovat své city
- nemají pojem o hodnotě vlastní osobnosti, postrádají touhu něčeho dosáhnout
- mají pocit, že vybočují z řady
- jednají pod nátlakem honby za úspěchy, jelikož jejich rodiče si cení jen úspěchu, ne však dítěte samotného

Tyto charakteristické vlastnosti se u nich mohou vyskytovat v libovolné kombinaci. Společná bývá těmto dětem potřeba vyniknout nad ostatními, vlastně jen objekty jejich pokořování, aby se pak sami mohly cítit lépe, a důležitěji. Děti vychovávané v atmosféře lásky v sobě necítí potřebu ponižovat ostatní, a však děti, které nejsou správně vychovávané, se nedokážou srovnat s projevy jemnosti ani chybiváním, ve kterých hned vidí známky slabosti, a tedy i určitou hrozbu, neboť

odhalování slabosti nebo zranitelnosti je něčím, co se u nich v rodinách nikdy netolerovalo.

Smutnou skutečností zůstává, že některé děti jsou trestány a ponižovány za to, co zcela běžně dělají všechny ostatní děti, tedy rozlijí-li např. nějaký nápoj, pomočí-li se do postele, mají hlad v nevhodnou dobu, obléknou si obráceně svetr, dají-li se do pláče když se uhodí. Za takové situace si dítě brzy uvědomí, že udělat něco správně je takřka nemožné, že své city musí pečlivě skrývat a že slabost nebo choulostivost, případně omylnost jsou něčím nepřijatelným, co je nutné v sobě potlačit. V okolí žijící dospělé osoby předali dítěti jasné poselství: buď silný, pokořuj ostatní a bude se ti v této rodině dobře dařit.

Dítě proto začne zranitelnost v jakékoli podobě nenávidět a její existenci si zvykne popírat, protože je tato vlastnost spojená s bolestí a zapuzením. Najde-li takové dítě jakoukoli skulinku slabosti v někom jiném, zaútočí. Faktem zůstává, že takový útočník vlastně útočí sám na sebe.

Dan Olweus, vynikající norský odborník v otázkách šikanování, říká, že kdesi v pozadí se za těmito šikanujícími dětmi skrývají čtyři hlavní faktory:

- rodiče poskytli těmto dětem žalostně málo lásky a místo toho k nim zaujímalí negativní postoje
- rodiče jim tolerovali agresivní chování a v tomto smyslu jim ani nestanovili žádné pevné hranice únosnosti
- děti musely od rodičů snášet fyzické tresty, případně prudké výbuchy emocí
- „horkokrevný“ temperament dítěte, ačkoliv se tomuto faktoru přisuzuje menší důležitost než třem zbývajícím

Zdálo by se tedy, že chceme-li v dítěti potlačit sklony k šikanování, postačí, když je budeme milovat, stanovíme mu pevné hranice jeho chování a rozumné cíle, budeme-li čelit jeho agresivitě, vyloučíme z výchovného programu fyzické tresty, a

naopak pochvalami podpoříme jeho sebeúctu a nakonec naučíme-li „horkokrevné“ dítě pozitivnímu způsobu ovládnání temperamentu. Totální zkaženosti dítěte lze samozřejmě předejít. Ze strany rodičů k tomu stačí méně shovívavosti a sebeklamu.

Děti, které se už jednou daly na dráhu šikanování, a zdá se, že tomuto zlému návyku chronicky podlehly, snad zareagují na regulační opatření ze strany svého okolí, jelikož si nejsou schopny stanovit potřebné meze svého chování samy. Nepodpoří-li je však v tomto smyslu i vlastní rodiče, obvykle veškeré pokusy zaměřené na změnu jejich chování selžou, neboť v nich tyto děti spatří neúnosné ohrožení své vlastní osobnosti. Zde je neocenitelná i pomoc školy, která musí vydat takový soubor pevných a reálně splnitelných opatření a pravidel, z něhož by bylo jasné, že šikanování škola nebude v žádném případě tolerovat. K zlomyslným dětem nemůžeme být tak velkorysí, abychom jejich chování ignorovali. Ty si musejí uvědomit, že si za své činy ponесou odpovědnost, a nakonec se musejí naučit konstruktivnímu chování. Jestliže věc prostě přejdeme slovy: „Vždyť se nic neděje, máš přece ty své problémy,“ nebo prohlásíme, že za to vlastně ani nikdo nemůže, pak tyto děti jen utvrdíme v přesvědčení, že jim takové chování beztak projde a že šikanování je něčím, co se jim nakonec promíjí.

Často postačí, dopomůžeme-li tímto zlovykem postiženému dítěti k dosažení úspěchu v něčem jiném než v šikanování.

Jsou-li sklony k šikanování zakořeněny kdesi hluboko v duši dítěte, pak si jejich potlačení vyžádá určitý čas. Zde je třeba nejen pochopení a trpělivosti, případně jiné dospělé osoby, ale i jisté ochoty ke spolupráci samotného dítěte. Nepříjemnou skutečností přesto zůstává, že většina těchto dětí spatřuje svůj největší „úspěch“ právě v šikanování ostatních, a pak nezbývá, než abychom i ostatním dětem pomohli se s tímto problémem vypořádat.⁵

---

⁵ Michele Elliottová – Jak ochránit své dítě, Praha – Portál 2000, s. 87-91, ISBN 80-7178-4119-2

3. 5. Prevence šikanování

Stejně jako u jiných asociálních a sociálně patologických jevů by také u šikany a agresivity dětí měla být upřednostňována především primární prevence. Primární prevence se uplatňuje v případech, kdy k šikaně dosud nedošlo a spočívá ve výchově harmonické osobnosti dítěte (především rozvoji sociálních dovedností, kladného sebepojetí dítěte, odreagování stresu, napětí, agresivity, strachu apod.) a informovanosti dětí, rodičů i veřejnosti o šikaně. Základem primární prevence proti šikanování je budování pozitivního klimatu školní třídy a celé školy, dále pak všech pedagogizovaných prostředí, ve kterých se dítě pohybuje, rozvoj kamarádských, otevřených a bezpečných vztahů. Měla by zahrnovat prevenci specifickou i nspecifickou.

Důležitou součástí primární prevence by měl být rozvoj sociálních dovedností žáků. Kvalitní sociální dovednosti jsou v pedagogickém prostředí velmi důležité, protože se spolupodílí na celkovém fungování žáků ve škole, na jejich schopnosti týmové práce, schopnosti otevřeně vyjadřovat pocity a názory, na rozvoji pozitivního postoje k sobě i ostatním. Gresham definuje sociální dovednosti jako „situačně specifické chování, které má u dětí a mládeže ve školním prostředí významné sociální důsledky, ovlivňuje akceptaci spolužáky, obraz sebe samého, školní adjustaci, školní úspěšnost a hodnocení sociálních dovedností ostatními.“ Rozlišuje pět složek sociálních dovedností: kooperaci, asertivitu, odpovědnost, empatii a sebekontrolu. Na rozvoj těchto složek se může učitel (popř. ve spolupráci se školním psychologem) zaměřit a působit tak preventivně na celou skupinu.⁶

---

⁶ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (Čj.: 28 275/2000-22)

4. Záškoláctví

4.1. Vysvětlení pojmu

Záškoláctví - jeden z "tradičních problémových jevů", týkajících se školy, neboť školní docházka v rámci základního školství je již od r. 1775 v českých zemích uzákoněna jako povinná (tehdy sice pouze od 6 do 12 let). V rámci středního vzdělávání pak tato povinnost „účasti na vyučování“ vyplývá se stanovených základních povinností vzdělávajícího se žáka, studenta a právem školy je docházku sledovat, absence evidovat a vyhodnocovat – tj. omluvit či neomluvit. A kde je stanovena povinnost – bývají stanoveny i sankce. Konkrétní podmínky a okolnosti jsou přesně vymezeny ve školních řádech jednotlivých škol (ať už základních, speciálních či středních).

Za záškoláctví („chození za školu“) je považována neomluvená absence žáka základní či střední školy ve škole. Jedná se o přestupek, kterým žák úmyslně zanedbává školní docházku. Je chápáno jako porušení školního řádu (pravidel stanovených školou), současně jde o porušení školského zákona, který vymezuje povinnou školní docházku. Nezřídká je spojeno s dalšími typy rizikového chování, které obvykle negativně ovlivňují osobnostní vývoj jedince. Prevence záškoláctví je součástí školního řádu, školní docházku eviduje třídní učitel a v případě podezření na záškoláctví se obrací na zákonného zástupce nezletilého žáka, nebo může požádat o spolupráci věcně příslušný správní orgán. Prevence záškoláctví, způsob omlouvání nepřítomnosti žáků, řešení neomluvené nepřítomnosti a postup zúčastněných subjektů je ošetřen Metodickým pokynem MŠMT „K jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví“ vydaným pod č.j. 10 194/2002 - 14. Školy si upravují postup pro případy záškoláctví interně, takže se liší v počtu neomluvených hodin, které jsou již vymezovány jako porušení školního řádu a jsou obvykle postihovány kázeňsky (napomenutí, důtky, snížená známka z chování).

4. 2. Kategorie záškoláctví

- **Pravé záškoláctví** - žák se ve škole neukazuje, ale rodiče si myslí, že do školy chodí

- **Záškoláctví s vědomím rodičů** - na této formě se podílí několik typů rodičů, jejichž hlavními charakteristikami je buď odmítavý postoj ke škole nebo přílišná slabost ve vztahu k dítěti či závislosti na pomoci a podpoře dítěte v domácnosti
- **Záškoláctví s klamáním rodičů** - existují děti, kteří dokážou přesvědčit rodiče o svých zdravotních obtížích, po které nemohou jít do školy a rodiče jim absenci omlouvají pro tyto zdravotní důvody, tento typ záškoláctví je však obtížně rozlišitelný od záškoláctví s vědomím rodičů
- **Útěky ze školy** - někdy se tomuto typu říká interní záškoláctví, kdy žáci do školy přijdou, nechají si zapsat přítomnost a během vyučování na několik hodin odejdou, přičemž zůstávají v budově školy nebo ji na krátkou dobu opustí
- **Odmítání školy** - některým typům žáků činí představa školní docházky psychické obtíže, např. v důsledku problémů ve škole souvisejících s obtížností učiva, při strachu ze šikany, či výskytu školní fobie nebo deprese

Změny sociálních poměrů odstranily staré příčiny záškoláctví, které spočívaly častěji v sociální oblasti. V minulosti mnohé rodiny (zvláště méně majetné) omezovaly školní docházku svých dětí, protože děti musely, převážně na vesnici, pomáhat při domácích pracích nebo z důvodu nedostatku financí.

Dnešní příčiny záškoláctví jsou zcela jiné. V učebnici dětské psychiatrie se uvádí, že záškoláctví je nejvýraznější formou odporu dítěte ke škole. Bývá spojováno s útekem dítěte z domova nebo toulkami. Nejčastěji je záškoláctví řazeno do asociálních poruch chování.

Toto rizikové chování je většinou spojeno s dalšími rizikovými projevy chování jako je zneužívání návykových látek, gambling, dětská kriminalita, prostituce aj. Dle věkové kategorie dětí se vyskytuje ve zvýšené míře na druhém stupni základní škol a graduje ve věku středoškolského studia (15-18 let). V tomto období dospívání až na pokraji zletilosti je z mnoha důvodů velmi obtížné udržet nastavená pravidla ve školním řádu vůči tomuto rozšířenému jevu.

1. oblast - společnost

Rizikové faktory: chudoba, příležitost k nelegální činnosti, negativní vzory v okolí, velebení rizik a negativního chování v médiích, nízká úroveň vzdělání, nezaměstnanost, prostředí ohrožené sociálním vyloučením, příslušnost k menšinám

Projektivní faktory: kvalitní úroveň školy, pozitivní vzory ve společnosti, stále pozitivní poselství v médiích, vytváření příležitosti pro rozvoj kreativity mládeže, jasné zákony vůči užívání návykových látek a držení zbraní

2. oblast - osobnost jedince

Rizikové faktory: hledání náhradního uspokojení při citové deprivaci nebo neuspokojených základních psychických potřebách /potřeba uznání a pozornosti/, volání o pomoc v tíživé akutní situaci - dítě je ve stresu, disharmonický vývoj osobnosti /oploštělá emocionalita, výraznější egoismus, nedostatečná sebekontrola a vnitřní zábrany/problémové chování přerůstá v poruchy chování, projev jiné závažné psychické poruchy

Projektivní faktory: rozvoj schopností dítěte, svědomitost, extroverze, přívětivost, citová stabilita

3. oblast - škola

Rizikové faktory: negativní vztah ke škole, povyšování žáka s mimořádnými vědomostmi a schopnostmi, vysoký počet žáků ve třídě, nedostatečná příprava učitele, odpor ke škole u dětí s menším nadáním (jsou kárány, trestány, v horším případě i zesměšňovány), vysoké požadavky na žáka, negativní citové zážitky spojené se slabým prospěchem, neschopností porozumění učivu a tím i zhoršené sociální postavení v kolektivu (porucha mezilidských vztahů), špatné přizpůsobení školnímu režimu, nechť ke školní práci, experimenty s návykovými látkami u žáků, gambling, projevy šikanování na školách, osobnost pedagoga (nespravedlivé hodnocení žáků, lhostejnost k chování žáků, neřešení vážných situací, atd.)

Projektivní faktory: zdravé klima školy a třídního kolektivu, podpora učitele, včasná diagnostika výukových obtíží a náprava motivace k učení, pozitivní hodnocení,

podpora sebevědomí s ohledem na individualitu žáka, včasná systematická a efektivní specifická primární prevence

4. oblast - rodina

Rizikové faktory: vliv rodinného prostředí, zanedbávající, příliš autoritativní anebo příliš liberální výchova, nejednotnost výchovného působení, nezájem rodičů o své děti (trávení volného času, nedostatečná péče, rodiče sami nemají dostatečně osvojené morální normy a jsou pro dítě nevhodným modelem, dítě s problémovým chováním je v roli obětního beránka v rodině, přílišná zaměstnanost rodičů

Projektivní faktory: dobré vztahy v rodině, otevřená komunikace, neautoritativní podpora dítěte a jeho přijímání takového, jaký je, duchovní orientace rodiny, kvalitní a podnětné rodinné prostředí, pomoc v obtížných situacích a pozitivní vztahy rodičů a dospělých, včasné podchycení problémů a využití odborné pomoci

5. oblast - vrstevnické prostředí, místní komunita

Rizikové faktory: trávení volného času, party s negativním cílem činnosti (experimenty s návykovými látkami, kriminální činnost, atd.), nedostatečná nabídka volnočasových aktivit v komunitě, prostředí ohrožené sociálním vyloučením

Projektivní faktory: kvalitní a pestrá nabídka volnočasových aktivit jak v mimoškolní činnosti, tak v místě bydliště.

4. 3. Kdo pomůže?

- Školní poradenské pracoviště (školní psycholog, školní metodik prevence, výchovný poradce, speciální pedagog)
- PPP (pedagogicko-psychologická poradenství)
- SVP (střediska výchovné péče)
- OSPOD (oddělení sociálně právní ochrany dětí)

5. Drogy

5. 1. Příčiny užívání drog

Dospívání je obdobím, kdy mladí lidé hledají vlastní identitu. Částečně toho dosahují experimentováním a konfrontací s představami a očekáváním dospělých. Existuje samozřejmě mnoho způsobů, jak to provést. Dvěma takovými cestami je pití alkoholu a experimentování s drogami. Ať se dospívající snaží dosáhnout samostatnosti jakýmkoli způsobem, mistrně dokáží své chování ospravedlnit, a to dospělí v jejich okolí velmi provokuje. Snaží se zvítězit v každé debatě, což je částečně způsobeno tím, že s dospíváním se dostavuje i schopnost hypotetického myšlení kontrastujícího s velmi konkrétním způsobem myšlení, který je typický pro dětství (Piaget 1952). Je proto důležité nevyžadovat kázeň pouze prostřednictvím diskuse – tímto přístupem dospělí prohrávají.

Z hlediska užívání drog je snad ještě zásadnější skutečnost, že v této fázi vývoje mladý člověk vkládá velkou důvěru ve své přátele. Napodobuje skupinu v oblékání nebo chování a jedná tak, aby si získal uznání vrstevníků. To všechno je důležité pro to, aby se cítil být úspěšný. Když skupina přátel považuje experimentování s drogami za součást zábavy, pak to může mladého člověka značně ovlivnit a vést k užívání drog.

Usilovně se zkoumalo, zda lze předpovědět, kdo má tendenci k užívání drog. Ale ačkoli mají uživatelé drog často psychické obtíže (např. nevyzrálé osobnosti), neexistuje žádný typ osobnosti se sklonem k závislosti (Ghodse 1995). Je proto důležité zabývat se fungováním jednotlivce, aby bylo možno pochopit příčiny problémů a

---

⁷ www.zkola.cz, Bc. Gabriela Žemličková

faktory, které ho pomáhají udržovat. I když to, že někdo začne užívat drogy, může mít celou řadu příčin, je velmi důležité rozlišovat, kdy a proč drogy užívá: jestli jde o to vypořádat se s těžkým psychiatrickým onemocněním nebo proto, že je to součástí života mládeže. První typ uživatele je obvykle samotářský jedinec, který má nezdárka mnoho jiných problémů a potíží. Poslední studie skutečně svědčí o tom, že asi až jedna třetina mladých lidí, kteří mají problémy s užíváním drog, může trpět jinou psychickou poruchou (Hovens a kol. 1994), která často vznikne dříve, než začne užívání drog (Christie a kol. 1988).

Jak již bylo uvedeno, jsou příčiny drogové závislosti velmi individuální. Nějakou dobu se však zdálo, že tyto problémy se vyskytují v určitých rodinách, což vzbudilo značný zájem o to, zda v tom nehraje roli dědičnost. Existují důkazy o tom, že závislost na alkoholu může být dědičná, a to až ze 60% (Pickens a kol. 1991). Nebylo ale prokázáno, že by se podobně mohla dědičnost uplatňovat i u jiných forem závislosti. Genetická výbava není jediným faktorem, který děti ovlivňuje. Touha dítěte napodobovat své rodiče je vlivnou determinantou vzorce budoucího chování. Tento mechanismus je silným faktorem při užívání drog, protože pokud drogy užívají rodiče, je značně vysoká pravděpodobnost, že u dítěte se vyvine návyk (Bewley a kol. 1974). Na mnoho adolescentů má však největší vliv skupina vrstevníků, s nimiž tráví volný čas.

5. 2. Kdy je užívání drog problémem?

U některých drog, jako alkohol a tabák, je jejich užívání tak běžné, že to nelze považovat za něco nenormálního. Zjištění, že dospívající zkoušel alkohol či kouřit, by nemělo vyvolávat nepřiměřené reakce. Dlouhé kárání nebo příliš silně projevené rozčarování s sebou nese riziko, že se toto chování bude opakovat. U jednorázových experimentů je potřeba toto mít na myli. Když si dospělý začne uvědomovat, že dítě nebo mladistvý užívá drogy pravidelně, zvyšuje to samozřejmě jeho zájem. Pobídka dítěte k využití poradenských služeb či nástupu do léčby může pomoci.

Užívání lze popsat jako závislost, pokud způsobuje mladému člověku zdravotní problémy či narušuje jeho sociální nebo psychické fungování. V této fázi bývá pomoc týmu z nejbližšího protidrogového centra neocenitelná. Ale uživatelům

drog skutečně pomoci nelze, dokud nejsou ochotni pomoc přijmout. Je dobré vědět, že u dlouhodobě drogově závislých začíná pravidelné užívání drog průměrně v devatenácti letech a v četnosti výskytu zde není rozdíl mezi muži a ženami (Gossop a kol. 1994b).

Závislost na drogách není udržována pouze neodolatelnou fyzickou potřebou, ale často ještě silněji psychickou závislostí. V tomto případě si závislý člověk myslí, že se bez drogy neobejde, a má pocit, že když si drogu nevezme, tak bude mít problémy. Je to právě toto očekávání, které velmi silně přispívá k dalšímu užívání. K závislosti a potížím prožívaným v důsledku odnětí drogy navíc přistupuje posilující vliv prostředí a sociálních podmínek. Potíže v rodině, např. násilí mezi rodiči nebo pocit, že rodiče již nemají o mě zájem, mohou být velmi stresující a zmírní se pouze pod vlivem drog (Braucht a kol. 1973). Někdy však může být hlavní hnací silou snaha vytěsnit určité období v minulosti dospívajícího, které je příliš bolestivé a mladý člověk se s ním nedokáže vypořádat.

5. 3. Obecné zásady a jednání se závislým jedincem

Určité aspekty vzdoru u mladistvých jsou tak časté, že bychom je měli považovat za normu. Příkladem takového projevu je pití alkoholu u nezletilých, ale závislost na alkoholu v této věkové skupině je výjimkou. Pravidelné užívání drog zásadně ovlivňuje budoucí život mladého člověka a jeho fungování, a proto je celkem přirozené, že rodiče a další osoby, které s mladými lidmi přicházejí do styku, jsou takovým typem chování značně zneklidněni. Je však důležité si uvědomit, že mnoho mladých lidí se z užívání drog vymaní bez nutnosti léčby (Biernacki 1986).

Náhlá změna chování může být první známkou, že u mladého člověka začíná vznikat závislost na droze. Krádeže, výrazné zhoršení ve škole, změny přátelství a ve vztazích, větší podrážděnost a špatná nálada – to vše mohou být projevy dospívání, ale zároveň bychom měli myslet na možnost zneužívání drogy.

V této fázi je důležité správně vyjádřit obavy. Přímá konfrontace pouze vyvolá popírání a podporuje v mladém člověku mlčenlivost. Podezření by mělo předcházet hledání symptomů, které by zneužívání potvrdily. Vznikající závislost se dá stále hůře tajit.

Pokud se osoba nachází ve stavu intoxikace, je prvořadou prioritou prevence poškození zdraví monitorování dechu apod. Vše má probíhat klidně, s ujišťováním, že dotyčný je v bezpečí. Dobré je, když se podaří drogu identifikovat, protože, jak je výše popsáno, některé drogy mohou mít vážný zdravotní dopad. Když se to nepodaří, je rozumné obrátit se na záchrannou službu.

Způsoby pomoci při intoxikaci alkoholem je možno aplikovat ve všech situacích po požití drogy. Pokud mladý člověk souhlasí s odbornou pomocí, pak protidrogové centrum rozhodne o tom, zda je nutné provést detoxikaci. Ačkoli je detoxikace důležitých krokem úspěšného programu, je vstup do terapeutického programu rozhodujícím faktorem pro úspěšné zvládnutí obtíží. Součástí postupu je stanovit, zda dospívající nemá současně jiné potíže psychického rázu, a s ohledem na to se pak může při řešení problému uplatnit rodina a školní prostředí. Například konflikt mezi rodiči může vyvolat takové zoufalství, že mu je možno uniknout pouze po požití drogy. Když tato rodinná otázka není řešena, pak je pravděpodobné, že dojde ke skutečnému pokroku při odvykání droze. Podobně i děti, které jsou ve škole šikanované nebo mají problémy s učením, potřebují nejdříve odstranit tyto nepříjemné problémy a teprve pak lze očekávat, že budou motivované ke změně chování a přestanou užívat drogy.

Někteří mladí lidé mohou postrádat motivaci k tomu, aby s drogou přestali. V těchto případech je třeba, aby přístup byl kombinací učení a jemného nátlaku. U některých mladých lidí však lze z krátkodobého hlediska maximálně dosáhnout toho, aby se omezili na minimum možné zdravotní následky. Příkladem je: výměna sterilních jehel nebo poučení o tom, které inhalační látky jsou méně rizikové (Anderson 1990). Zacházení s těmito dětmi bývá pro dospělé frustrující. Zdá se, že svévolně odmítají přijmout nabízenou radu, a to vede rodiče a učitele k tomu, že požadují, aby „se něco udělalo“. Nedostatek opatření, která lze učinit, pak dospělé ještě více frustruje a snižuje jejich ochotu podpořit mladého závislého člověka. Když si dospělí uvědomí, že mladý člověk musí o svém životě rozhodnout sám, je to pro ně jedním z nejtěžších období. Maximální pomocí, kterou lze nabídnout, je jasné stanovení očekávaného chování a jeho důsledné vyžadování. Pokud užívání drog narušuje chod rodiny či školy tak, že to nelze tolerovat, pak může být skutečnost, že mladý člověk užívá drogy, důvodem pro

vyčlenění z rodiny nebo zamezení návštěvy školy. To není trest za špatné chování, ale ochrana rodiny či školy před dalším narušováním. Tento přístup „tvrdé lásky“ klade značné nároky na dospělé, ale dává uživateli drog jasně najevo, co má dělat, aby se mohl ke své rodině či do své komunity vrátit.

5. 4. Léčebné programy

Odborné instituce, jako jsou protidrogová centra, obvykle nabízejí pomoc, kterou lze rozdělit na dvě kategorie. Prvou je léčba, která se zaměřuje na mladého člověka a může mít podobu poradenství, behaviorálních technik či skupinových setkání. Přínosem mohou být svépomocné skupiny, protože narkomanům pomůže vědomí, že problémy, kterým čelí, jsou společně sdíleny. Mladí lidé však nebývají příliš ochotni se takových setkání účastnit. Druhým přístupem je orientace na rodinu a celkové prostředí, v němž se mladý člověk pohybuje. Bez ohledu na přístup, síle jsou podobné – povzbudit mladého člověka k abstinenci a podpořit aktivity, které nejsou spojeny s užíváním drog.

Pokud terapie pokračuje, pak se mohou v klíčových obdobích tohoto procesu nálada a chování malého člověka zhoršit. Je třeba s tím počítat, avšak pokud jsou porušena pravidla, musí následovat trest. Chápání složitosti tohoto životního období ještě neznamena, že je třeba měnit pravidla. Mladý člověk si sice může na pravidla stěžovat, ale jejich stanovení a dodržování je právě to, co poskytuje uklidnění a podporu.⁸

6. Zločin a právní systém

Zločin představuje porušení norem kodifikovaných v právním řádu, který se opírá o moc a autoritu státu. Ačkoliv se deviance a zločiny často překrývají, nejde o totéž jednání. Ne všechny kriminální skutky jsou považovány za deviantní. Nepovolené

---

⁸ Julian Elliot, Maurice Place – Dítě v nesnázích, Praha 1998 – Grada, s. 163-164, ISBN 80-247-0182-0

skládky odpadů, příliš rychlá jízda, malé švindlování v daňových přiznáních představují porušení zákona, ale lidé je zpravidla nepovažují za deviace. Ze stejného důvodu nejsou veškeré činy, označované jako deviantní, zločinným jednáním. Mnozí lidé mohou považovat to, když někdo přijde na pohřeb ve zcela nevhodném oděvu, abstinuje, nejí zásadně maso, žije v celibátu či se miluje s osobami stejného pohlaví, za deviantní, avšak nejde o kriminální jednání. Deviace tedy mohou být zločinné, nebo nekriminální povahy. Největší rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že zločinné deviace mají za následek formální, oficiální negativní sankce, například uvěznění.

Kromě toho, právo rozlišuje mezi rozsáhlými kategoriemi nezákonných aktivit. Porušení civilního práva jsou trestné činy jedinců jako pomluvy, nedbalostní přečiny, nepovolené vstupy apod. Porušení trestního práva jsou trestné činy proti společnosti, označované jako fyzické násilí, loupeže, ohrožení zdraví, bezpečnosti či morálky, vlastizrada apod. Právní procedury, které se zabývají těmito zločiny rozdílného druhu, se značně liší. V kriminálních případech používá stát policejních zásahů a soudního aparátu. Důkazní břemeno spočívá na státu. V občanském právu musí dát jednotliví občané podnět k soudnímu řízení. Shromáždění a předložení důkazů je jejich osobní záležitostí.⁹

7. Prostituce

7. 1. Vysvětlení pojmu

Prostituce (z lat. *prostituere*) je poskytování sexuálních služeb za úplatu nebo jakoukoli jinou protihodnotu. Prostituce bývá označována za *nejstarší řemeslo lidstva*.

---

⁹ R. Jedlička a kol. – Děti a mládež v obtížných životních situacích, nakl. Themis 2004, s. 140, ISBN 80-7312-038-0

Orientačně lze vymezit tři základních formy prostituce, a to podle toho, kým, a jsou sexuální služby poskytovány. Vnitřní dělení těchto skupin je provedeno podle místa, kde je tato činnost provozována.

7. 2. Ženská prostituce

- A) Okrajovou, téměř nepostižitelnou skupinou jsou tzv. **luxusní prostitutky** s vlastní, početně omezenou klientelou. Jedná se o ženy "na úrovni", schopné své klienty v případě potřeby i reprezentovat. Jejich věk se pohybuje mezi 20 a 30 lety i více. Jejich příjmy jsou vysoké a prostředí, v němž se pohybují, luxusní.
- B) Další kategorií prostitutek jsou "**hotelové prostitutky**". Jejich věk se pohybuje kolem 20 let a výše. Podle úrovně podniků, v nichž pracují, ovládají alespoň jeden cizí jazyk a mají dobré vystupování. Je mezi nimi i řada vysokoškolaček. Služby poskytují po telefonické dohodě buď na hotelových pokojích nebo v bytech. Často poskytují služby cizincům na delší pobyt. Ve většině případů mají úzkou vazbu na hotelový personál a také na jejich činnosti bývají komerčně zainteresováni taxikáři. Své služby inzerují i v zahraničním tisku. K této skupině lze přiřadit i různé dívky z podniků a diskoték, které si prostitucí příležitostně přivydělávají.
- C) V posledních letech se rozšířil počet žen, které **provozují svoji prostituci ve vlastních bytech**, často za spoluúčasti svých manželů či druhů. Škála poskytovaných služeb je široká (od běžných až po perverzní praktiky), stejně jako klientela (od sousedů a stálých zákazníků, přes klientelu získanou prostřednictvím inzerátů či telefonu pro klienty z inzerce Internetu). Přehled o bytové prostituci neexistuje, lze ale předpokládat, že v souvislosti s ní existuje celá řada kriminálních, zdravotních i sociálních rizik, včetně ohrožování mravní výchovy mládeže.
- D) Velký nárůst byl zaznamenán i v počtu prostituujících se osob, působících v různých **erotických podnicích, masážních salónech a "sex barech"**. Zaměstnankyně těchto zařízení jsou kromě občanek České republiky i cizinky, nelegálně se zdržující na území České republiky, případně na falešné pozvání. Touto cestou dochází k institucionalizaci "veřejných domů". Počet prostituujících se osob působících v erotických podnicích se odhaduje asi na 6 tisíc.

- E) Vůbec nejproblémovější je nejnižší sociální vrstva tzv. **pouličních a silničních prostituujících** se osob a osob pracujících v barech a restauracích nižších cenových skupin. Jedná se o mladistvé (případně mladší 15 let) a mladé ženy většinou nevzdělané, mentálně zaostalé a sociálně nevyspělé, osoby pohřešované, celostátně hledané, na útěku z výchovných ústavů či od rodin, kriminálně závadové a nezákonně se zdržující na území České republiky. Pouliční a silniční prostituci provozují z občanek České republiky nejčastěji Romky, z jiných zemí se převážně jedná o Slovenky, Ukrajinky, Rusky, Bulharky a Rumunky. Zejména silniční prostitutky bývají více než ostatní skupiny prostitutek zdrojem i objektem mnoha rizik. Protože se pohybují v antisociální subkultuře, podílejí se ve zvýšené míře na páchání majetkové a násilné trestné činnosti. Častěji, než ostatní kategorie prostituujících se osob, se stávají oběťmi mravnostní a násilné kriminality, včetně obchodování se ženami. Téměř vždy jsou v područí kuplířů, přitom jejich možnosti vymanit se z něj jsou mimořádně obtížné. Mnoho prostituujících se osob je závislých na drogách - některé se domnívají, že si pomocí drog zvýší výkonnost, u jiných vypěstují závislost na drogách záměrně jejich kuplíři. Nejrizikovější skupinou prostitutek jsou mladistvé dívky, které jsou častěji než ostatní ochotny poskytovat anonymní, rychlý, nejlacinější a nejrizikovější sex. Potenciálně jsou nejohroženější skupinou z hlediska šíření pohlavních nemocí, násilné i mravnostní trestné činnosti ze strany kuplířů i zákazníků i jako oběti obchodování se ženami.

7. 3. Mužská prostituce

U této skupiny prostituujících osob lze použít **stejné členění jako u prostituujících žen**, přičemž na prvním místě by měla být zmíněna stále se zvětšující skupina homosexuálních prostitutů. (graf 1)

7. 4. Homosexuální prostituce

Homosexuální prostituci provozují převážně chlapci nebo mladí muži, kteří nejsou homosexuálně orientovaní, z čistě komerčních důvodů. Většina pochází ze sociálně slabého prostředí, z nefunkčních rodin, z náhradní rodinné péče, někteří jsou na útěku z výchovných zařízení nebo byli po dovršení zletilosti propuštěni z ústavní péče či z vazby. Počet prostitutů roste a rapidně klesá jejich věk. Věkový průměr je 17 let,

profesní kariéra končí kolem 20. roku věku, velmi výjimečně se prostituuji muži starší 30 -ti let.

Homosexuální prostitutí jsou v drtivé většině závislí na alkoholu, drogách (pervitinu) a hracích automatech, neřídka se podílejí nebo sami páchají trestnou činnost na svých klientech (krádeže, loupeže) i na sobě navzájem. Uplatňují se i jako herci v pornografických filmech s homosexuální tematikou. Ze statistiky Národní referenční laboratoře pro AIDS vyplývá, že homosexuální prostitutí jsou vůbec nejrizikovější skupinou z hlediska onemocnění a přenosu HIV/AIDS. V posledních letech stále častěji provozují silniční a pouliční prostituci. Homosexuální prostituce je provozována zejména ve veřejných prostorách (nádražích) a v některých gay klubech, koncentruje se zejména do velkých měst, především pak v Praze.

Početně mnohem méně zastoupenou skupinou prostitutů jsou muži, nabízející své služby za úplatu ženám. Tzv. **gigolové** inzerují své služby prostřednictvím novin a časopisu s erotickou tematikou.

Za zvláštní a ojedinělou formu prostituce je možno považovat **transsexuální prostituci**.

7. 5. Dětská prostituce

Tato činnost je dobře zakrývaná, protože zákazníci i kuplíři vědí, že se dopouštějí trestné činnosti. Dětská prostituce se vyskytuje v místech s nejvyšším výskytem prostituce dospělých. Prostituce dětí je vysoce organizovaná.

Prostituční scéna je úzce spojena s mnoha doprovodnými jevy, které ohrožují vnitřní bezpečnost země a jsou proto většinou společnosti vnímány velmi negativně. Jedná se zejména o závažnou trestnou činnost (drogová kriminalita, obchodování s lidmi, komerční sexuální zneužívání dětí), ale také o zdravotní rizika (pohlavně přenosné nemoci), která tuto činnost doprovázejí. Již od nepaměti se proto státní instituce snaží s tímto jevem různými způsoby vypořádat. V zásadě existují tři přístupy, jak může stát na prostituci reagovat:

- **reglementace** - prostituce je podřízena státnímu dozoru, vzniká průhlednější prostředí, které omezuje aktivity struktur organizovaného zločinu v této oblasti
- **abolice** - státní instituce se zaměřují na průvodní jevy prostituce, jako je obchod se ženami či kuplířství, problém prostituce jako takové zůstává neřešen
- **represe** - prostituce je kriminalizována, problém však není vyřešen, protože se obvykle přesouvá do ilegality ¹⁰

PRAKTICKÁ ČÁST

8. Založení kroužku

Dětský přírodovědný zájmový kroužek „Pandíci“, o.s., vznikl před více než šesti lety v Nepomyšli (okres Louny). Jelikož jsme s kamarádkou vystudovaly zemědělskou střední školu v oboru ekologie a ochrana krajiny a obě máme kladný vztah k dětem, rozhodly jsme se, že chceme své znalosti a vědomosti předat dál. Nejprve jsme si promyslely, na jakou věkovou skupinu dětí bychom se chtěly zaměřit a v jaké lokalitě by bylo vhodné kroužek založit. Nepomyšl, malá obec bez základní či mateřské školy a bez zájmových kroužků, v nás probudila zájem naplnění našeho plánu. Zprvu jsme byli pod záštitou místního úřadu, později jsme se však osamostatnili a vzniklo z nás občanské sdružení, které spolupracuje s dalšími organizacemi v obci, které po našem založení vznikly. Cílem našeho sdružení je vštípit dětem kladný vztah k přírodě a umět se chovat ekologicky, naučit je dobrému chování k sobě samým a k ostatním lidem, naučit je povinností a zodpovědností za své činy, projevit v nich zájem o činnost a dát jim možnost projevit se.

---

¹⁰ www.mvcr.cz

Myšlenka kroužku byla krásná, ovšem jako úkol dosti nelehká. Zprvu jsme se potýkaly s množstvím překážek a problémů, na které jsme nebyly připraveny. Postupem času však naše zkušenosti narůstaly a my jsme si byly s jejich řešením jistější a jistější. Když se nyní ohlédnu zpátky, je za námi velký kus dobrovolné práce, který nám už nikdo nikdy nevezme a my si jej ponese jako velikou zkušenost do dalšího života. Každý pátek, který patří jen nám a dětem, je již naší tradicí.

9. Jaké činnosti se věnujeme?

Již od začátku založení kroužku jsme nechtěly, aby se činnost opírala pouze o jednu konkrétní myšlenku. Naše snaha byla, věnovat se v rámci možností všem možným aktivitám. Tím jsme daly možnost rozvíjet dětskou fantazii a zálibu v různých činnostech. Každé si našlo svou oblíbenou, kvůli které kroužek rádo navštěvuje a my v něm posilujeme myšlenku, že každý může být v něčem vyjimečný a dobrý.

9. 1. Přehled aktivit na kroužku

malování/kreslení: je nedílnou součástí kroužku, proto jej uvádím na první místo. Akce pořádané pro veřejnost (pálení čarodějnic, Vítání jara, Strašákíada, Den Důchodců, atd.) v sobě skýtají možnost vytvořit takové prostředí, jaké chceme aby bylo. Různými kulisami a obrázky, které děti na dané téma nakreslí, je vyzdobena místnost či venkovní prostor a působí vše daleko věrohodněji než kdybychom vítali občany do prázdných nevyzdobených prostor. (obr. 1,2)

kreativní tvoření: všechny děti velice rády něco vytvářejí, o to větší zájem v nich probouzí fakt, že s daným materiálem, mohou vytvořit co se jim je líbí. (obr. 3) Nejrozličnější koláže, výroba vlastních mýdel či svíček, skládání mozaiky, ubrousková technika, atd. Postupem času nám přibýlo nepřeberné množství pomůcek na kreativní tvoření, které děti rády využívají.

společenské hry: jelikož k nám na kroužek dochází děti od 5ti let, je pro nás velkou zkušeností sledovat jejich pokroky. Společenské hry, při kterých se do děje zapojí jak menší děti tak starší, jsou velkou příležitostí k tomu, aby se utvářely kladné vztahy mezi nimi. Starší děti se dobrovolně vžívají do rolí ochránců a pomocníků při

plnění úkolů mladšími dětmi. Nejedná se pouze o hry stolní, ale také o sportovní, které jsou zejména v pěkných letních měsících vítány.

rozhovory: každý páteční kroužek je na něco zaměřen. Určitý čas máme vymezený i pro rozhovory na předem daná témata, ať už jsou to otázky týkající se přírody, společenských vztahů či témata, která jsou probírána na žádosti dětí. Při těchto rozhovorech, si děti procvičují nejen slovní zásobu (především ty menší), ale hlavně se naučí, nestydět se hovořit před ostatními dětmi. Samozřejmě musím zmínit i fakt, že se děti dozvídají spoustu nových informací nenásilným způsobem. Největší radost dětem udělá, pokud nás na kroužek přijde navštívit někdo, kdo má s daným tématem co k dočinění. Proto jsme u nás vítali už myslivce, ochránce přírody, hasiče či záchranáře. Myslím že pro obě strany jsou takováto sezení velkým přínosem.

tanec: již od samého založení kroužku, k nám děvčata chodila a nápadem, že by je bavil tanec. Nacvičování tanečních sestav, se stalo součástí kroužku a obohacují programy akcí pro veřejnost. Pohybové cvičení s hudbou je nejen báječným relaxem, ale také možnost, jak se po náročném týdnu vybit. Moderní tanec, břišní tance, aerobik nebo cvičení s pomůckami na dětské písničky pro nejmenší, to vše je sice jedna velká dřina při nácvičování, ale o to větší radost při finálním vystoupení.

nácvič scének a pohádek: každá naše akce představená publiku, si žádá své, některá se skládá ze zpěvu a tance, jiná z kreativního tvoření pro občany. Na některé zvláště velké akce s již letitou tradicí, si připravujeme s dětmi nejrůznější tematické scénky a pohádky. Nejkrásnější na pohádkách, kde hrají malé děti je to, že nikdy nevíte co udělají. Proto naše pečlivě nacvičená pohádka, je ve výsledku spíše komediální dílem, ale všem udělá radost a rádi na ně vzpomínáme.

výlety: jelikož jsou finančně, časově a především organizačně velmi náročné, nejsou běžnou součástí kroužku, ale dbáme na to, abychom se s dětmi na výlet dostali minimálně jednou do roka. Je to pro nás pro všechny vždy velký zážitek.

Toho je základní shrnutí v bodech, jaké činnosti se na kroužku věnujeme.

10. Výzkum – zkoumaný vzorek

Můj výzkum spočívá v tom, že jsem se snažila od dětí navštěvujících kroužek zjistit, jak na ně činnost na kroužku působí, jakou roli hraje v jejich životě a co nového nebo jiného jim kroužek do života přinesl.

Zkoumaným „vzorkem“ byla pro mne v tomto případě skupinka 14ti mladých lidí – dětí, které jsem již věkově mohla zařadit do „mládeže se sklony k psychopatologickým projevům“. Věkové rozmezí dotazujících dětí je od 10ti do 18ti let.

10. 1. Dotazník – rozbor jednotlivých otázek

Dotazník se skládá z deseti srozumitelných otázek. U některých otázek měly děti možnost samy vyjádřit svůj názor.

1. otázka:

Pohlaví

muž	žena
5	9

2. otázka:

Věk

	10 – 12 let	13 – 15 let	16 – 18 let
muži	1	3	1
ženy	2	4	3

3. otázka:

Zkoušel/a jsi někdy kouřit cigaretu?

		10 – 12 let	13 – 15 let	16 – 18 let
muži	ano	0	2	1
	ne	1	1	0
ženy	ano	1	3	3
	ne	1	1	0

4. otázka:

Jsi kuřák?

		10 – 12 let	13 – 15 let	16 – 18 let
muži	ano	0	1	1
	ne	1	2	0
ženy	ano	0	2	2
	ne	2	2	1

5. otázka: Zkoušel/a jsi někdy drogy? Popřípadě jaké?

		10 – 12 let	13 – 15 let	16 – 18 let
muži	ano	0	1	1
	ne	1	2	0
ženy	ano	0	1	2
	ne	2	3	1

Pozn.: všechny děti, které drogu vyzkoušely, shodně v dotazníku uvedly, že se jednalo o marihuanu.

6. otázka: Zkoušel/a jsi někdy konzumaci alkoholu? Popřípadě jakého?

		10 – 12 let	13 – 15 let	16 – 18 let
muži	ano	1	3	1
	ne	0	0	0
ženy	ano	1	4	3
	ne	1	0	0

Pozn.: děti nejčastěji uvádějí pivo, víno a míchané nápoje.

7. otázka:**Setkal/a jsi se někdy se šikanou?**

		10 – 12 let	13 – 15 let	16 – 18 let
muži	ano	0	1	0
	ne	1	2	1
ženy	ano	0	0	1
	ne	2	4	2

Pozn.: děti které se se šikanou setkaly, byly jejími svědky a případy se řešily s třídním učitelem.

8. otázka:**Jaké vzpomínky máš na kroužek?**

Na tuto otázku děti odpovídaly v kladném slova smyslu. Uvádějí, že na kroužek mají dobré vzpomínky i přes určitá pravidla a povinnosti, které se musí na kroužku dodržovat. Pár chlapců uvedlo, že i když občas zlobili a byli potrestáni, tak to byli tresty zasloužené (to přiznávají s odstupem času).

9. otázka:**Myslíš si, že ti činnost na kroužku přinesla něco pozitivního do života?**

Děvčata odpovídala povětšinou tak, že jsou rády, že se mají kde scházet a že je velice baví pomáhat mladším dětem s prací na kroužku. Cítí se být více potřebné. Jako pozitivní uvádějí, že jsou méně stydlivé v projevu na veřejnosti, naučily se lépe se vyjadřovat a diplomaticky řešit problémy. Chlapci zase oceňují, že přesto že je kroužek veden dvěma slečnami, není na ně zapomínáno a najdou si v činnosti i chlapecké hry. Rádi pomáhají s přípravami na akce pro veřejnost. Jako pozitivum vidí lepší komunikaci mezi dívkami a chlapci než na začátku navštěvování kroužku.

10. otázka:**Co tě z činnosti na kroužku baví nejvíce?**

Tato otázka přinesla nejrozmanitější odpovědi. Na prvním místě se umístilo kreativní tvoření, které děti baví především když jsou jejich výtvary následně vystaveny. Následovali odpovědi typu sportovní hry venku, stezky odvahy, hra v pohádce, výlety, nocování v klubovně kroužku. Děvčata dosti zmiňovala také tanec a jakoukoliv další činnost, při které mohou poslouchat své oblíbené písničky. Kupodivu nikoho z dětí nebaví si po sobě uklízet pracovní místo nebo mýt hrnečky od čaje. Děti uvádějí především nárazové akce, které se jim vryli do paměti nejvíce.

11. Shrnutí výsledků dotazníku

Dotazník byl zpracován jednotlivci samostatně. Každý si mohl dotazník odnést domů a v klidu ho vyplnit. Všechny děti vřele spolupracovaly a některé měli zájem vidět práci ve výsledné podobě. Jelikož kroužek navštěvují i děti mladší než pro které byl dotazník určen, bylo pracováno se čtrnácti dětmi. Ty ukázaly v rámci zpracování otázek svou osobitost a toleranci. Výsledkem těchto zpracovaných dotazníků je pro mne fakt, že děti se nebojí svěřit se se svými zkušenostmi a názory na dotazovanou věc. Zároveň jsou schopny objektivně hodnotit možnosti, které kroužek na svůj provoz má. Všechny děti pochopily všechny otázky z dotazníku a nebyla jsem nucena k dalšímu vysvětlování otázek. Děti přiznávají, že pokud by neměly pravidelnou činnost, která by je neustále zaměstnávala, že by se více nudily a vyhledávaly by různé aktivity a situace, které by se jim možná mohly vymstít svým charakterem. Starší dotazované děti také přiznaly, že i jejich rodiče jsou rádi, když vědí kde jsou a co zrovna dělají. Dětem činnost na kroužku pomáhá rozvíjet jejich fantazii a především je zaměstná, což vzhledem k jejich věku, je více než přínosné.

ZÁVĚR

Bakalářská práce měla za úkol shrnout základní psychopatologické jevy u mládeže a zároveň nastítnit jejich možné řešení. Praktická část věnovaná Dětskému přírodovědnému zájmovému kroužku „Pandíci“, o.s., naopak řeší možnou prevenci proti nežádoucímu chování mládeže. Jelikož jsem praktickou část vypracovávala za pomoci dětí, byla spolupráce pro obě strany přínosem.

Jelikož jsou děti ovlivňovány školou, kamarády, rodinou a dalšími podněty, je samozřejmé, že podíl na jejich slušném chování nemá pouze činnost na kroužku. Ovšem můj osobní názor je takový, že každá činnost, která odvede pozornost mládeže od psychopatologického chování, je dobrá. Proto budeme i nadále pokračovat ve svém úsilí, které vynakládáme na dobrovolnickou činnost.

SEZNAM POUŽITÉ ČESKÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Richard Jedlička, Petr Klíma, Jaroslav Kořa, Jiří Němec, Jiří Pilař – Děti a mládež v obtížných životních situacích, nakl. Themis 2004, ISBN 80-7312-038-0

Jan Mečír – Zneužívání alkoholu a nealkoholových drog u mládeže, nakl. Avicenum 1989

Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (Č.j.: 28275/2000-5)

SEZNAM POUŽITÉ ZAHRANIČNÍ LITERATURY A PRAMENŮ

Julian Elliott, Maurice Place – Dítě v nesnázích, prevence, příčiny, terapie, nakl. Grada 1998, ISBN 80-247-0182-0

Michale Elliottová – Jak ochránit své dítě, nakl. Portál 2000, ISBN 80-7178-419-2

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Moje zdraví, imm.newtonit.cz, MUDr. Eva Králíková, CSc.

www.mvcr.cz

www.zkola.cz, Bc. Gabriela Žemličková

Metro, Alkoholik.cz, Markéta Šretrová

txt.www.grogy-info.cz

SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ

OBRÁZEK 1: OBRÁZEK NA DANÉ TÉMA

OBRÁZEK 2: KULISY NA POHÁDKU NA AKCI "DEN DŮCHODCŮ"

OBRÁZEK 3: KREATIVNÍ TVOŘENÍ „VELIKONOCE“

Seznam grafů

GRAF 1

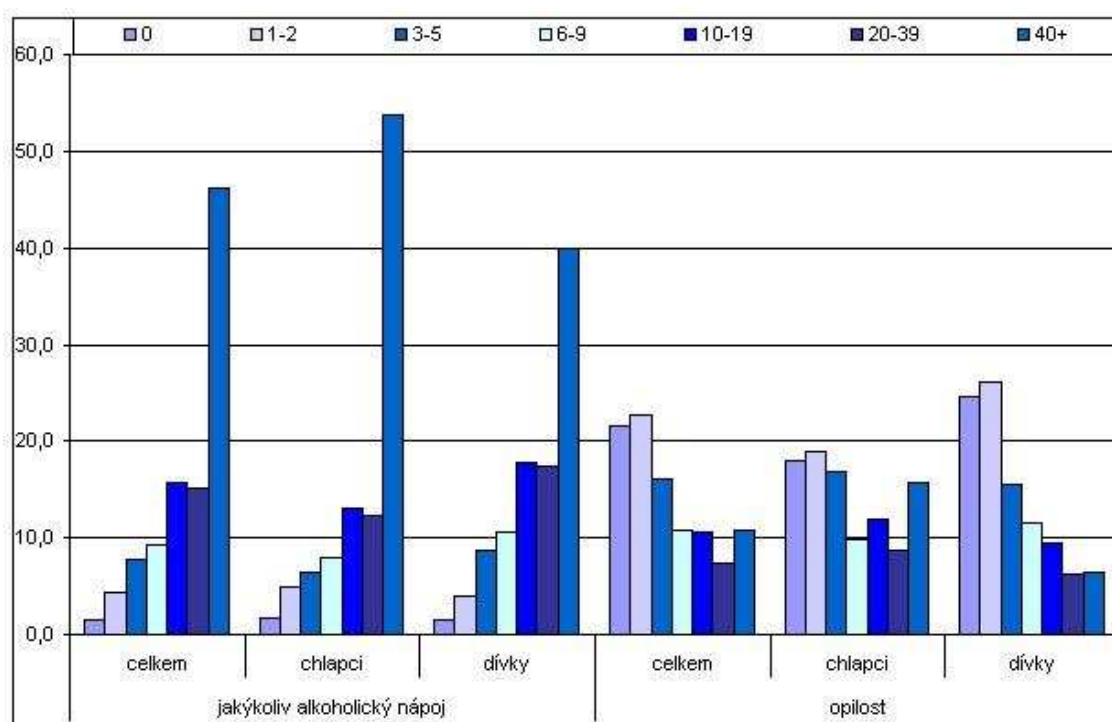
Sexuální delikty pod vlivem alkoholu v České republice 1999 - 2000

Trestný čin	1999			2000		
	celkem	pod alkoholem	%	celkem	pod alkoholem	%
Znásilnění § 241	634	97	15,3	500	63	12,6
Pohlavní zneužívání § 243 (zneužití závislosti osoby)	196	8	4,1	141	9	6,4
Pohlavní zneužívání § 242 (zneužití osoby mladší 15 let)	915	33	3,6	799	21	2,6
Ostatní parafilní delikty	178	8	4,5	218	8	3,7
Ohrožování mravnosti § 205	20	0	0	27	1	3,7
Celkem	1943			1685		

autor: www.mvcr.cz

GRAF 2

Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) realizované v roce 2003

autor: txt.www.grogy-info.cz

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lucie Kalabišková

Obor: speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Využití volnočasových aktivit dětského přírodovědného zájmového kroužku k prevenci sociálně patologických jevů

Rok: 2011/2012

Počet stran textu bez příloh: 51

Celkový počet stran příloh: 3

Počet titulů české literatury a pramenů: 3

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 2

Počet internetových zdrojů: 4

Vedoucí práce: MUDr. Pavla Hellerová